

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1855.

ΤΟΜΟΣ ΣΤ'.

ΦΥΛΛ. 126.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ.

ΕΠΙ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΣΚΛΗΡΟΥ.

—ο—

Κατὰ τὸ Γαλλικὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου Δυμᾶ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλ. PKΔ').

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

—ο—

Μόλις παρήλθον ὀκτὼ ἡμέραι ἀφ' ἧς ἐπαχθεὶς συνέβησαν τὰ ἀνωτέρω, καί τις ἀγγελιαφόρος, ὅστις ὡς ἐλέγετο, ἔφερε σπουδαιότατας εἰδήσεις, ἐκρούσε τὴν θύραν τῆς οἰκίας τοῦ Ἰωάννου Πασχάλη. Καί οὗτος μὲν ἦτο ἀπὸν· ἀλλ' ἡ Ἰωάννα δὲν ἐδίστασε νὰ ἀνοίξῃ. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὴ μὲν εἶχε μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ μίλῃ τί τὸν ἔφερεν ἐκεῖ, οὗτος δὲ δὲν εἶχεν αἰτίαν νὰ τὸ κρύβῃ, ἡ Ἰωάννα ἔμαθε μετ' οὗ πολὺ, ὅτι ὁ σύζυγός της ἐπρος-

καλεῖτο εἰς τὸ Ἀλκαζάρ τῆς Σιβυλλίας, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως. Μόλις ἤκουσε τὴν εἰδήσιν ταύτην, εἰδήσιν ἣτις ἐπεκύρυνε τὰς προφητείας της, καὶ ἡ ἀνατὴ γυνὴ ἠτύανθη μεγίστην ταραχὴν τοιαύτην, ὥστε ὁ ἀγνωστος ἠναγκάσθη νὰ τὴν κατησυχάσῃ, βεβαιώσας αὐτὴν ὅτι, κατὰ τὴν φωνὴν καὶ τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον εἶχεν ὁ δὸν Πέτρος ὅταν τὴν ἔδωκε τὴν διαταγὴν νὰ ἔλθῃ νὰ ζητήσῃ τὸν σύζυγόν της, ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ τὴν βεβαιώσῃ, ὅτι δὲν ἔτρεχεν οὗτος κανένα κίνδυνον. Καὶ ὅμως, ἡ Ἰωάννα ἦτο πάντοτε ἀνήσυχος ὅτε εἰσῆλθεν ὁ Πασχάλης μετ' τὸν υἱὸν του.

Ὁ χωρικός ἤκουσε τὴν καταπτοήσασαν τὴν γυναῖκά του εἰδήσιν, μετ' τὴν συνήθειαν τοῦ ἀταραξίαν ἤκουσεν ὅτι τῷ εἶπεν ὁ ἀγγελιαφόρος μετ' τὴν γαλήνην ἀνθρώπου μηδεμίαν ἔχοντος ἀφορμὴν νὰ μεμψή ἐκυτὸν, καὶ ἐπειδὴ τὸ δεῖπνον ἦτο ἑτοιμον, τὸν ἐπροσκάλεσε νὰ καθίσῃ εἰς τὴν τράπεζαν, ζητήσας μόνον καιρὸν νὰ δειπνήσῃ καὶ ν' ἀλλάξῃ.

Ὁ Πασχάλης ἔφαγε μετ' τὴν συνήθειαν του ὁρεῖν, ἀλλ' ἡ Ἰωάννα δὲν ἐδυνήθη νὰ φάγῃ καὶ αὐτὴ· ὁ Ἐρμαννουήλ, καὶ τοὶ ὁμοιάζων καθ' ὅλα τὸν πατέρα του, δὲν κατώρθωσαν νὰ κρύβῃ ἀντισυγίας τινάς.

Τελειώσαντος τοῦ δείπνου, ὁ Πασχάλης μετέβη εἰς τὸν θάλαμον τοῦ καὶ μετὰ μικρὸν ἐπληρώθη, φορῶν τὰ κομψότερά του ἐνδύματα, διὰ τὴν ἀναχωρήσῃ.

Ἡ ὥρα ἐκείνη ὑπῆρξε φοβερὰ· ἡ Ἰωάννα ἤρχισεν νὰ ὀλοφύρεται, ἀνακράζουσα ὅτι ἤθελε νὰ τὸν ἀκολουθήτῃ, ὅτι σκοπὸν εἶχεν νὰ τὸν θανατώσῃ, καὶ ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ περιπτώσει τὸ κατ'ἤκον της ἦτο νὰ μὴ χωρισθῇ ἀπὸ αὐτόν. Τέλος πάντων μόλις μετὰ πολλὰς προσπάθειας ὁ Πασχάλης κατώρθωσε νὰ τὴν πείσῃ, ὅτι ζητοῦσα νὰ ἀναχωρήτῃ μετ' αὐτοῦ εἴητι πρᾶγμα ἀδύνατον. Τότε ἐξηπλώθη ἡ θυμωχὴ ἐπὶ τοῦ σκίμποδος, δάκνουσα τὰς χεῖράς της καὶ ἐκβάλλουσα τρομερὰς φωνάς. Ὁ Πασχάλης γνωρίζων ὅτι ὁ παροξυσμὸς οὗτος ἦτο τὸ τέλος τῆς κρίσεως, ἐστράφη πρὸς τὸν Ἐμμανουὴλ, ὅστις ἦτο γονυκλινής, καὶ τῷ ἐτύπησε νὰ διατηρή τρία τινά, ὅ,τι καὶ ἂν ποτε τῷ συμβῇ· νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν βασιλέα, καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ ποτὲ τὴν μητέρα του· ἐπομένως τὸν ἠνύχθη ὅ,τι ἐπεθύμει, καὶ παραδούς αὐτῷ τὴν Ἰωάνναν ἐξῆλθε συνδεδεμένος ὑπὸ τοῦ ἀγγελιαφόρου.

Λύο ἵπποι τοὺς ἐπερίμενον· καὶ εἰς μὲν τὸν ἕνα ἀνέβη ὁ ἀγγελιαφόρος, εἰς δὲ τὸν ἄλλον ὁ Πασχάλης· καὶ ἐπειδὴ ἀμφοτέρω ἦσαν ἐξαιρετοὶ Ἀνδαλουσίαι ἵπποις, ἐντὸς δύο ὥρων ἐφθασαν εἰς Σιβυλλίαν.

Ἀξιωματικὰς τις ἐπερίμενον εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς πόλεως· ὁ ἀγγελιαφόρος παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τὸν Πασχάλην, καὶ ἀμφοτέροι ἀνεχώρησαν εἰς Ἀλκαζάρ. Ναὶ μὲν ὁ ὀρεινὸς ἠθάνετό τινα ἀνησυχίαν εἰς τὰ βᾶθρα τῆς καρδίας του βλέπων τὴν μυστηριώδη περιπλοκὴν τῆς ὑποθέσεως· ἀλλὰ στηρίζομενος εἰς τὴν πεποιθισίν του, ὅτι δὲν ἐπραΐε κακόν, διετήρησε τὸ σύνθημα εἰς αὐτὸν σοβαρὸν καὶ γαλήνιον ἦθος. Ὁ ἀξιωματικὸς τὸν εἰσήγαγεν εἰς μεγαλοπρεπὲς δωμάτιον, χωρὶς νὰ τῷ εἴπῃ οὔτε λέξιν, τὸν προσεκάλεσε νὰ περιμεῖνῃ ἐκεῖ καὶ ἀπεσύρθη μόνος. Πολὺ δὲν παρήλθε, καὶ μυστικὴ τις θύρα ἠνοίχθη, εἰς ἣν εἶδεν ὁ Πασχάλης ἕνα τῶν δύο νέων τοὺς ὁποίους εἶχε ξενίσει πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν, τὸν ξανθόκομον.

— Ἰωάννη Πασχάλη, τῷ εἶπεν οὗτος μὲ σοβαρὸν ἀλλὰ ἥπιον τρόπον, ἐνθυμεῖσαι ὅτι, ὅταν σὲ ἀπεχαιρέτισα, σὲ ὑπεσχέθην ὅτι γρήγορα θέλομεν πάλιν ἐνταμιωθῇ.

— Τὸ ἐνθυμοῦμαι, ἀπήντησεν ὁ Πασχάλης.

— Ἐνθυμεῖσαι ὡσαύτως τὴν συνομιλίαν τὴν ὁποίαν ἐκάμαμεν ἐν ᾧ ἐδειπνοῦμεν, καὶ πῶς μὲ εἶπες τὴν ἀλήθειαν διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐνεργεῖται εἰς τὴν Σιβυλλίαν ἡ δικαιοσύνη;

— Τὸ ἐνθυμοῦμαι, μάλιστα, ἀπεκρίθη ὁ Ἰωάννης Πασχάλης.

— Καὶ ἐνθυμεῖσαι προσέτι τί εἶπες περὶ τῆς ἐξορίας τῆς Λευκῆς, περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Σαιντ-Ἰάγου, καὶ περὶ τῆς δυνάμεως τῆς Μαρίας Παδίσσας;

— Τίποτε ἐξ ὧων εἶπα, αὐθέντα μου, δὲν ἐλησμόνησα.

— Τίποτε. . . Ἔστω λοιπὸν! ὁ βασιλεὺς ἐπληρώσθη τὴν συνομιλίαν μας.

— Λυποῦμαι, αὐθέντα.

— Λυπεῖσαι; καὶ διὰ τί νὰ λυπῇσαι;

— Διότι, ἐνῷ ἐξηκολούθουν μέχρι τῆς σήμερον νὰ φιλοξενῶ τοὺς ὁδοιπόρους, νὰ ἀναγκασθῶ νὰ μὴ ὁμιλῶ τοῦ λοιποῦ μὲ εἰλικρίνειαν, ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ὁποίους φιλοξενῶ ἀνταμείβουν τὴν ἐμπιστοσύνην μου διὰ τῆς προδοσίας.

— ἔχεις δίκαιον, Πασχάλη, ἔχεις δίκαιον, ἀπήντησεν ὁ ἀγνωστος, καὶ ἄτιμον θὰ ἦτον τοῦτο ἂν τὰ πράγματα εἶχον ὅπως νομίζεις.

— Ἄν συνέβῃ ἄλλως, κύριε, περιμένω νὰ μὲ λύσετε τὸ αἰνίγμα αὐτό.

— Ἡ λύσις εἶναι εὐκόλος· ὁ εἰς ἐκ τῶν ξένων τοὺς ὁποίους ὑπεδέχθη εἰς τὴν οἰκίαν σου ἦτον ὁ ἴδιος δὸν Πέτρος.

— Ἄν ὁ εἰς ἐκ τῶν δύο ἦτον ὁ δὸν Πέτρος, εἶπεν ὁ Πασχάλης· κάμφας τὸ γόνη, τότε, Μεγαλειότατε, ὁ εἰς αὐτὸς ἦτον ἡ Μεγαλειότης σας.

— Πόθεν τὸ γνωρίζεις;

— Εἰς τὸν θάλαμον ὅπου ἐκοιμήθητε ὑπῆρχε μία μόνον κλίνη· ἕκαστος λοιπὸν ἐτυμπεραίνειν, ἢ ὅτι οἱ δύο ξένοι θὰ κοιμηθῶν μαζὺ, ἢ ὅτι θὰ πλαγιάσῃ εἰς τὴν κλινὴν ὁ γεροντότερος. Ὅταν ἐγὼ ἐβῆκα εἰς τὸν θάλαμον, ὁ μὲν νεώτερος ἦτο πλαγισμένος, ὁ δὲ γεροντότερος ἐκοιμάτο ἐπάνω εἰς θρανίον· ἕκτοτε λοιπὸν δὲν μὲ ἐμείνεν ἀμφιβολία ὅτι εἴθε μέγας τις ἄρχων, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐπίστευα ὅτι εἴθε ὁ ἴδιος βασιλεὺς.

— Καλὰ, εἶπεν ὁ δὸν Πέτρος, καλὰ, εἶσαι καλὸς παρατηρητής. Ἐ λοιπὸν! ἀφοῦ ἐμαθες, ὅτι εἶμαι ὁ βασιλεὺς τῆς Καστιλλίης, ὁ δὸν Πέτρος ὁ Σκληρὸς, ὡς τὸν ὀνομάζουν, δὲν φοβεῖσαι ὅτι εὐρίσκεται ἐνώπιόν μου;

— Νὰ φοβηθῶ; καὶ διὰ τί νὰ φοβηθῶ, Μεγαλειότατε; δὲν φοβοῦμαι τίποτε εἰς τὸν κόσμον, ἐκτός νὰ ὑβρίσω τὸν Θεόν, ἢ νὰ προδώσω τὸν βασιλεῖά μου, μὴ λέγων τὴν ἀλήθειαν.

— Ἐπιμένεις λοιπὸν εἰς ὅ,τι εἶπες προχθές;

— Ἐπιμένω, Μεγαλειότατε.

— Γνωρίζεις ἐντοσούτω εἰς τί ἐκτίθεσαι, ἂν ὅ,τι λέγουν περὶ ἐμοῦ εἶναι ψεῦδος;

— Γνωρίζω.

— Καὶ φρονεῖς πάντοτε ὅτι ἂν εἶναι ἀδύνατον νὰ προλάβῃ τις ἐν κακούργημα, εἶναι δυνατόν ὅμως πάντοτε νὰ τὸ τιμωρήσῃ;

— Μάλιστα, Μεγαλειότατε, εἶμαι πεπεισμένος περὶ τούτου.

— Ἀφοῦ δὲ δὲν ἐπιτυχάνεται τὸ τοιοῦτον, εἰς τί ἀποδίδεις τὴν αἰτίαν;

— Εἰς τὴν διαφθοράν τῶν ἀρχόντων.

— Μὰ τὸν ἅγιον Ἰάγον! εἶπεν ὁ βασιλεὺς, εἶσαι ἀπτόητος μεταρρυθμιστής, καὶ ὑποθέτω ὅτι τὰ πράγματα θὰ ἦσαν διαφορετικὰ, ἂν παραδείγματός χάριν ἦσο πρῶτος βοηθὸς τοῦ εἰσαγγελέως.

— Ἄν καὶ τοῦτο τὸ ὁποῖον λέγετε, Μεγαλειότατε,

τατε, είναι άστειότης, δέν διστάζω νά σᾶς ἐπιβεβαιώσω ὅτι πιστεύω καί ἐγώ τὸ ἴδιον.

— Καί θά ἐξεπλήρυνες τὰ χρέη σου μὲ ἀκαμπτον αὐστηρότητα !

— Μάλιστα, Μεγαλειότατε.

— Καί ἂν ἀκούη ἐκινδύνευες νά κάμης ἐχθρούς μερικούς ἐκ τῶν μεγάλων :

— Ἀφοῦ δέν ἔχω ἀνάγκη τῆς φιλίας των, τί ἔχω νά φοβηθῶ ἀπὸ τὸ μῖσός των :

— Ἴστε καί διὰ τὸν βασιλέα αὐτὸν ἂν ἐπρόκειτο, δέν θά ἐδειλίας νά κάμης κατ' οἶκον ἐρευναν ;

— Πρῶτον εἶναι ὁ Θεός, εἶπεν ὁ Πασχάλης, μετὰ τὸν Θεὸν ὁ νόμος, καί μετὰ τὸν νόμον ὁ βασιλεὺς.

— Ἀρκεῖ, ἀπεκρίθη ὁ δὸν Πέτρος. Καί καλέσας ὑπηρετὴν τινὰ δι' ἀργυρᾶς σύριγγος,

— Φέρε τοὺς Βαντικάρους, εἶπε.

Καί εὐθὺς ἠνοιχθησαν αἱ θύραι καί ἄνθρωποι τινες, Βαντικάρου ὀνομαζόμενοι εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἰσοδυναμοῦντες πρὸς τοὺς καλουμένους δημαρχικοῦ-παρέδρους (alderman) εἰς Ἀγγλίαν, ἐράνησαν φέροντες τὴν στολήν τῆς ὑπηρεσίας των.

— Κύριοι, τοῖς εἶπεν ὁ δὸν Πέτρος, πολλάκις ὁ πρῶτος βοηθὸς τοῦ Εἰσαγγελέως δὸν Τελεσφόρος, πηρέσθη τὸ καθήκον του, χάριν ἐνόχου ἐπιεικείας.

Ὁ δὸν Τελεσφόρος δέν εἶναι πλέον πρῶτος βοηθὸς τοῦ Εἰσαγγελέως. Ἴδου ὁ διάδοχός του.

εἶπε, καί ἐδακτυλοδείκνυσε πρὸς τὸν Ἰωάννην Πασχάλην.

— Τι λέγετε ; ἀνέκραξεν αὐτός.

— Λέγω ὅτι ἀπὸ τὴν ὥραν ταύτην, Ἰωάννη Πασχάλη, εἶσαι πρῶτος βοηθὸς τοῦ Εἰσαγγελέως τῆς Σιβυλλίας, καί ὅτι ἕκαστος ὀφείλει νά σέ σέβεται καί νά σέ ὑπακούη.

— Ἀλλά, ἀνέκραξεν ὁ ὀρεινὸς ἐκπληκτός, δέν συλλογίζεται ἡ Μεγαλειότης σας, ὅτι δέν ἔχω τὴν ἀπαιτουμένην ἱκανότητα.

— Ἐχεις πλειότερόν τι ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην ἢ ὅποια ἀποκτᾶται, διέκοψεν εἰπὼν ὁ βασιλεὺς, ἔχεις προτερήματα, τὰ ὅποια σ' ἔδωκεν ὁ Θεός.

— Ἀλλά θά θελήσουν οἱ μεγάλοι νά μὲ ὑπακούουν, νά ὑπακούουν ἐμὲ ὅστις εἶμαι μηδέν ;

— Θά σέ ὑπακούουν, μὰ τὴν ψυχὴν μου· διότι θά τοὺς δώσω ἐγώ τὸ παράδειγμα, ἐγώ ὅστις εἶμαι ὁ μεγαλύτερος μεταξὺ τῶν μεγάλων. Ἀκούσατε λοιπόν τι εἶπα, κύριοι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς περιέβληθη ὑπ' ἐμοῦ τὸ ὑπέστατον ἄζωμα· ἕκαστος ἄς κύψῃ τὴν κεφαλὴν του, ἂν θελῇ νά μὴν τὴν βεῖω χαμαί· αὕτη εἶναι ἡ εὐχαρίστησις καί θέλησις μου.

Βαθεῖα σιωπὴ διεδέχθη τοὺς λόγους ταύτους, διότι οὐδεὶς ἠγγύει ὅτι πρὸ παντός ἄλλου ὁ βασιλεὺς δὸν Πέτρος ἤθελε νά ὑποκούετο. Κλητὴρ τις παρέδωκεν εἰς τὸν Ἰωάννην Πασχάλην τὴν βάραν ἢ δικαστικὴν ράβδον, ἐνῶ εἰς ἄλλος τῷ περιέβαλε τὸν μὲ δέρμα λευκοῖκτιδος ὠραϊσμένον ἐρυθρὸν μινδύαν, σύμβολον τῆς νέας του βετιέως.

— Τώρα, κύριοι, εἶπεν ὁ δὸν Πέτρος, μεταβῆτε εἰς τὸν πλησίον θάλαμον· μετ' ὀλίγον ἔρχεται καί ὁ δὸν Πασχάλης καί σᾶς ἐνταμόνει· ὁδηγήσατέ τον εἰς

τὸ δικαστήριον τῆς Κυβερνήσεως, ὅπου ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης θ' ἀρχίσῃ τὰς συνεδριάσεις του, τὰς ὁποίας κανεῖς, ἀκούετε, κανεῖς, οὔτε ἐγὼ αὐτὸς δέν ἔχομαι τὸ δικαίωμα νά ἀποφύγωμεν, ἂν ζητηθῶμεν. Τώρα ὑπάγετε.

Ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι ἐξῆλθον κύβαντες εἰς σημεῖον ὑποταγῆς τὴν κεφαλὴν, καί ὁ βασιλεὺς ἐμείνε μόνος μετὰ τοῦ Ἰωάννου Πασχάλη.

— Τώρα, εἶπεν ὁ δὸν Πέτρος πλησιάζας τὸν ὀρεινὸν, μᾶς μένει νά ὁμιλήσωμεν διὰ τὰς κατηγορίας τὰς ὁποίας εἶπες κατὰ τοῦ βασιλέως.

— Ἡ Μεγαλειότης σας ἐνθυμεῖται, ἀπήντησεν ὁ Πασχάλης, ὅτι ἐπρόσβησα ὅτι αἱ κατηγορίαι αὐταὶ δέν ἦσαν τῆς δικαιοδοσίας τοῦ πρῶτου βοηθοῦ τοῦ Εἰσαγγελέως.

— Δέν πρόκειται νά ὁμιλήσω μὲ δικαστικὸν ὑπηρετὴν, ἀλλὰ μὲ τίμιον ἄνθρωπον.

— Ὁμιλήσατε, Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ὁ Πασχάλης.

— Μὲ κατηγορήσατε, ὅτι ἐξώρισα τὴν Λευκὴν τῆς Καστιλλίας, μὲ κατηγορήσατε, ὅτι ἔδωκα καί ἐρονέυσαν τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Σαιντ-Ἰάγου, μὲ κατηγορήσατε, ὅτι ζῶ δημοσίως μὲ ἑταῖραν.

— Μάλιστα, Μεγαλειότατε.

— Ἐν πρώτοις, καί σὺ καί ὅλον τὸ βασιλεῖόν μου γνωρίζεις, Πασχάλη, ὅτι ἡ Μαρία Παδῖλλα δέν εἶναι ἑταῖρα, εἶναι νέα, τὴν ὁποίαν ἀπήντησα πολὺ πρὶν νυμφευθῶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ διδασκάλου μου Ἀλδουκέρκη. Ἡμεθεὶς τότε νέοι ἀμρότεροι ἦτον ὠραῖα, τὴν ἠγάπησα καί αὐτὴ μὲ ἠγάπησεν ἐπίσης· ἦταν ἐλευθέρη, ἡ τιμὴ τῆς ἀνήκεν εἰς αὐτήν, τὴν ὁποίαν καί μοι ἐθύσασεν ἡμην ὁ πρῶτος τῆς ἐραστῆς, ἔγινα κατόπιν ὁ μόνος τῆς. Αἱ ἡμέραι τὰς ὁποίας διήλθον πλησίον τῆς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὑπῆρξαν αἱ εὐτυχέστεραι τῆς ζωῆς μου· δυστυχῶς ὀλίγον διήρκεσαν ἡ μήτηρ μου καί ὁ διοικητὴς μου μὲ εἶπαν, ὅτι ἐπρεπε νά νυμφευθῶ τὴν Λευκὴν Βουρδόννην. Πολὺν καιρὸν ἀντέστην εἰς τοῦτο, διότι ἠγάπων τὴν Μαρίαν περισσότερον ἀπὸ τὸ βασιλεῖόν μου, περισσότερον ἀπὸ τὴν ζωὴν μου, περισσότερον ἀπὸ πᾶν γήινον ἀγαθόν. Μίαν προαῖαν ὅμως, ὅποτε μστεβαίνα κατὰ τὴν συνήθειάν μου εἰς τὴν οἰκίαν τῆς, δέν τὴν εὔρον ἐκεῖ· εὔρον μόνον μίαν ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας μὲ ἔλεγεν, ὅτι μαθοῖσα ὅτι ἦτον ἐμπόδιον εἰς τὴν εἰρήνην τῆς Καστιλλίας καί τὴν εὐτυχίαν τῶν κατοίκων, ἀνεχώρει ἀπὸ τῆς Σιβυλλίας μὲ σκοπὸν νά μὴν ἐπανέλθῃ πλέον. Ἴδου ἡ ἐπιστολὴ τῆς, ἀνάγνωσέ την καί εἰπέ με τί φρονεῖς περὶ αὐτῆς.

Καί ὁ βασιλεὺς ἔδωκεν εἰς τὸν Πασχάλην τὴν ἐπιστολήν καί ἐπερίμενε σιωπῶν νά τελειώσῃ τὴν ἀνάγνωσίν τῆς. Ὁ Πασχάλης τὴν ἀνέγνωσε μέχρι τοῦ τελευταίου στοιχείου, καί ἐπιστρέψας αὐτὴν εἰς τὸν βασιλέα,

— Εἶναι, Μεγαλειότατε, εἶπεν, ἐπιστολὴ πιστῆς ὑπηκόου τῆς Μεγαλειότητός σας, καί δέν ἤμπορῶ νά ἀρνηθῶ ὅτι ὑπηγορεύθη ἀπὸ εὐγενῆ καρδίαν.

— Τὸ νά σέ διηγηθῶ τί ὑπέφερα εἶναι ὑπεράνω

τῶν δυνάμεών μου, ἐξηκολούησε λέγων ὁ δὸν Πέτρος· ἐροῦν μὴπως τρελλαθῶ. Ἀλλ' εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχα τὴν καρδίαν νέαν καὶ πλήρη ἀπὸ ἀπατηλῶν ὕπνου· εἶπα καθ' ἑμαυτὸν ὅτι ἡ κοινὴ εὐτυχία θέλει ἀντικαταστήσει παρ' ἐμοῦ τὴν ἰδιαιτέραν εὐτυχίαν· δὲν ἐζήτησα λοιπὸν τὴν Μαρίαν. Ἐδῶκα τὸν λόγον μου εἰς τὸ προσγεδιασθὲν συνοικέσιον, καὶ διὰ τὴν κάμω τὸν δὸν Φαδρίγον νὰ λητμονήσῃ τὸν θάνατον τῆς Ἐλεονώρας Γουσμάν, τῆς μητρὸς του, τὸν ἐπεφόρεσα νὰ προὑπαντήσῃ ἐξ ὧν ματὸς μου τὴν νεαρὰν νέαν μου σύζυγον. Καὶ ὑπῆκουτε μὲν, ἀλλ' ὑπῆκουτε διὰ τὴν δυστυχίαν καὶ τῶν πειρῶν μας, διότι ὅταν ἐφύαθεν εἰς τὴν Σιδουλλίαν μετὰ τὴν βασιλίσσαν ἡ βασιλίσσα ἠγάπα αὐτὸν.

Παρήλθε πολὺς καιρὸς χωρὶς νὰ περικοιμηθῶ τὸ πάθος τοῦτο, τὸ ὅποιον ὅσω ἀθῶον καὶ ἂν ἦτο, δὲν ἦτον ὀλιγώτερον ἔνοχον ὅταν τὸ ἐσπλογιζέτο τις. Ἀπέδωκα τὴν ψυχρότητα τῆς νέας βασιλίσσης εἰς τὴν πρὸς ἐμὲ ἀδιαφορίαν τῆς. Μετ' ὀλίγον ὅμως εἶδον ὅτι ἠπατώμην καὶ ὅτι ὤφειλον νὰ λάβω τὰ μέτρα μου. Ἡ βασιλίσσα ὠμίλησεν ἐνῶ ἐκοιμᾶτο καὶ ἔμαθα τὰ πάντα. Τὴν ἐπαύριον τῆς ὀλεθρίας ταύτης ὁμολογίης ἀνεχώρησε διὰ τὸν Πύργον τῆς Τολέδης, ὅπου σὲ τὸ ὄμνυα, Πασχάλης, ἔλαβεν ὅλας τὰς δυνατὰς περιποιήσεις ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ Χινεστρόσα, ἐνὸς τῶν πιστοτέρων μου θεραπόντων ὡς βασιλίσσα. Μὴν δὲν παρήλθε καὶ ἔλαβα μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Χινεστρόσα, διὰ τῆς ὁποίας μετέλεγε ὅτι ὁ δὸν Φαδρίγος ἐζήτησε νὰ τὸν διαφθεῖρῃ διὰ χρημάτων· ἀπάντησα εἰς αὐτὸν νὰ ἐνδῶσῃ κατ' ἐπιφάνειαν μόνον εἰς τὰς μηχανορραφίας τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ νὰ μὲ στείλῃ ἀντίγραφα τῶν πρὸς τὴν Λευκὴν ἐπιστολῶν του ἐκείνου εὐρηκαρμίαν μεγάλῃς σπουδαιότητος, ὅτε νὰ μὲ πέμψῃ αὐτὸ τὸ πρωτότυπον. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ πύργος τῆς Τολέδης ἔπρεπε νὰ μεταβληθῇ εἰς φυλακὴν διὰ τὴν Λευκὴν. Μετὰ δύο λοιπὸν μῆνας, λαμβάνω ταύτην τὴν ἐπιστολήν.

Καὶ ὁ δὸν Πέτρος παρουσίασε καὶ δευτέραν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Πασχάλην.

Ὁ πρῶτος βοηθὸς τοῦ Εἰσαγγελέως τὴν ἔλαβε καὶ τὴν ἀνέγνωσεν· ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτον ὀλόκληρος γεγραμμένη διὰ χειρὸς τοῦ δὸν Φαδρίγου, καὶ περιεῖχε τὴν ὑπαρξίν συνωμοσίας κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὁ δὸν Φαδρίγος εἶχε συνδεθῇ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Εὐρέκου Τρανσταμάρου διεγερνομένην συμμαχίαν τῶν ἀρχόντων, καὶ ἔγραψεν εἰς τὴν Λευκὴν νὰ ἠτυγάζῃ, ὑποσχόμενος εἰς αὐτὴν ὅτι δὲν θέλει μείνει πολὺν καιρὸν ἐπὶ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου τὸν ὅποιον ἀπεστρέφετο. Ὁ Πασχάλης ἐπεσχεύετο τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν βασιλέα ἀναστενάζας.

— Ὅποιος ποινῆς ἄξιός ἦτον ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν αὐτήν; ἠρώτησεν ὁ δὸν Πέτρος.

— Θανάτου, ἀπεκρίθη ὁ δικαστικὸς ὑπηρέτης.

— Θανάτου! καὶ ὅμως ἐγὼ περιορίσθην μόνον εἰς τὸ νὰ ἀφαιρέσω τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν του· ἀλλ' αὐτὸς, ἀγνοῶν ὅτι ἐγνώριζα ὅλα, ἤξευρες τί ἔκαμε τότε; Ἀνέβη εἰς ἕνα ἵππον, καὶ ἀντὶ νὰ φύγῃ πέ-

ρην τῶν ὁρίων τοῦ βασιλείου μου, ἦλθε κατ' εὐθείαν εἰς Σιδουλλίαν, ὁ ἀναισθητός! Δὲν ἤθελα νὰ τὸν ἴδω. Ἐδίασε τὸν σκοπὸν εἰπὼν εἰς αὐτὸν ὅτι ἦτον ἀδελφός μου, καὶ ὅτι τὸ παλάτιον τοῦτο ἀνῆκε καὶ εἰς αὐτὸν ἐπίσης ὅπως καὶ εἰς ἐμέ. Τὸν ἄρῃσε τότε καὶ εἰσῆλθε. ἤξευρες τί ἤρχετο νὰ κάμῃ, Πασχάλης; ἤρχετο, μὲ εἶπε, νὰ μὲ ζητήσῃ λόγον διὰ τὴν περιφρόνησιν τὴν ὁποίαν τὸν ἔκαμα. Ἐφύλαττε τὰ ἀντίγραφα ὅλων τῶν ἐπιστολῶν τὰς ὁποίας εἶχε γράφει εἰς τὴν βασιλίσσαν, καὶ τοῦ τὰ ἔδειξα. Εἶχα αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν πρὸ ὀλίγου ἀνέγνωσες, τῷ ἔδειξα καὶ αὐτήν, καὶ ἤξευρες, Πασχάλης, τί συνέβη τότε μεταξύ μας; Ἀντὶ νὰ γονυπετήσῃ, ἀντὶ νὰ φιλήσῃ τὴν κόκκινον τῶν ποδῶν μου, καθὼς προδότης, ἔσους τὸ ξίφος σου.

— Μέγιστε Θεέ! ἀνέκραξεν ὁ Πασχάλης.

— Ἰ! κατ' εὐτυχίαν ἐγνώριζα τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ ἤμην πάντοτε προφυλαγμένος, ἀπεκρίθη γὰρ ὁ δὸν Πέτρος. Ἰ! Νὰ ἤξευρες ὅποια ἀγρία ἡδονὴ ἐπεριχύθη εἰς τὴν καρδίαν μου τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἠθάνθη τὸν σιδηρὸν τοῦ θύσαντα τὸν ἰδὸν μου! Ἐννοεῖς βέβαια ὅτι ἐπρόσβη πολύ μὴ φωνάζω, ἤθελα νὰ τὸν φονεύσω ἐγὼ ὁ ἴδιος. Ἀλλ' ἀκούσαντες τὴν πάλιν μας οἱ βαλαστέροι τῆς Μάλας ἔτρεξαν, καὶ πρὶν λάβω καιρὸν νὰ εἰπῶ λέγειν, εἰς ἐξ αὐτῶν τοῦ ἔσπασε τὴν κεφαλὴν μετὰ σιδηροῦν τι ρόπαλον. Αὐτὸ δὲν τὸ ἤθελα, σὲ τὸ εἶπα· ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐπεθύμουν, ἦτο νὰ τὸν φονεύσω ἰδίαις χερσίν.

— Ἡζῆζε τοιαύτην τύχην, εἶπεν ὁ Πασχάλης.

Ὁ Θεὸς νὰ συγχωρήσῃ τὴν προδοσίαν του.

— Ναί· ἀλλ' ὅταν ἀπέθανεν ἐκεῖνος τὸν ὅποιον ἠγάπων ὡς ἀδελφὸν καὶ ὁ ὁποῖος μετέδωκεν ὅταν ἀπεμακρύνθη ἀπὸ ἐμὲ ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ἠθέλησα νὰ ἀγαπήσω ὡς σύζυγον, καὶ ἡ ὁποία ἐπίσης μετέδωκεν, εὐρέθην μόνος καὶ ἔρημος εἰς τὸν κόσμον, καὶ ὁ νοῦς μου ἀφιερώθη εἰς τὴν Μαρίαν Παδὶλλαν, μετὰ τὴν ὁποίαν διήλθον ἡμέρας τόσον εὐτυχεῖς. Τὴν ἐζήτησα καθ' ὅλον τὸ βασιλεῖον, καὶ ὅταν ἔμαθα ποῦ ἦτον, ἔτρεξα ὁ ἴδιος χωρὶς νὰ ἐπιτρέψω νὰ τὴν εἰδοποιήσουν, καὶ ἐνῶ οἱ ἄλλοι συνώμνοον κατὰ τῆς ζωῆς μου, τὴν εὖρον ἐγὼ εἰς τὸ εἰκονοστάσιόν τῆς δεομένην ὑπὲρ ἐμοῦ. Ἰδοὺ γνωρίζεις ὅτι εἶχα νὰ σὲ εἰπῶ. Ἰδοὺ ὁ δὸν Φαδρίγος, ἰδοὺ καὶ ὁ δὸν Πέτρος, κρίνε ἀμφοτέρους. Ἰδοὺ ἡ σύζυγος, ἰδοὺ καὶ ἡ ἐταῖρα, κρίνε καὶ αὐτὰς ἀμφοτέρους.

— Μεγαλειότατε, ἀπεκρίθη ὁ Πασχάλης, σήμερον εἶσθε μόνον Πέτρος ὁ δικαιοδότης, προσπαθήσατε νὰ μὴ γίνετε Πέτρος ὁ σκληρός.

Εἶπε καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, ὑπῆγε νὰ εὕρῃ τοὺς Βαρτικάρους, οἵτινες, ὡς εἶπομεν, τὸν ἐπεριμένον εἰς τὸν πλησίον θάλαμον.

(Ἐπεται συνέχεια.)

ΠΕΡΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ.

— 6 —

(Συνέχεια. Ἴδε πολλάκις ΡΚΔ')

B'.

Ἡ δὲ μέση ἐκπαίδευσις δὲν ἀφορᾷ, ὡς ἡ δημοτικὴ ἅπαν τὸ ἔθνος ἀμέσως, ἀλλὰ τινὰς μόνον τάξεις αὐτοῦ, τὰς ἐπιθυμούσας νὰ ὑψωθῶσιν εἰς ἀνώτερον κοινωνικὸν βαθμὸν. Καὶ εἶναι μὲν καὶ αὐτῆς ἡ πρόοδος καὶ εὐδωσις ἐν τῶν δημοσίων συμφερόντων ἀναμφισβήτητος, ὡς συμφέρει τῷ δένδρῳ οὐ μόνον ἡ ῥίζα αὐτοῦ ἐξ ὑγιᾶς ἐδάφους νὰ τρέφῃται, ἀλλὰ καὶ ἡ κορυφὴ αὐτοῦ νὰ περιπνέηται ὑπὸ καθαρᾶς ἀτμοσφαίρας· ἡ ἀνάγκη ὅμως αὐτῆς δὲν εἶναι τοσοῦτον γενικὴ ὅταν ἡ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, διότι αὕτη δὲν περιέχει τὰ ἀναπόφευκτα στοιχεῖα ἀνθρωπισμοῦ, ὧν ἄνευ οὐδεὶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀπλῶς ὡς μέλος ἔθνους ἐξηγνησιμένου. Ἐπειτα δὲ πάντες σχεδὸν οἱ μεταλαμβάνοντες τῆς ἀνωτέρας ταύτης παιδείας εἰσὶν ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἡξέουρουσι νὰ ἐκτιμῇσιν τὴν ἀξίαν αὐτῆς, καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς προκύπτον εἴτε ἡθικὸν εἴτε καὶ ὑλικὸν ὄφελος. Τούτων ἕνεκα ἡ κυβέρνησις ὀφείλει μὲν νὰ ἐφορᾷ τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως ταύτης ὅπως ὡς ἀριστα ἔχουσιν, ὥστε οἱ αὐτῆς ὀρεγόμενοι, νὰ εὐρίσκωσιν αὐτὴν πρόχειρον καὶ ὅταν ἐνεστὶν ἐντελῇ, ἵσως ὅμως ἀναγκαῖον ἄλλοτερον ἢ τὴν δημοτικὴν μᾶλλον, τὴν πᾶν τὸ ἔθνος ἀμέσως διαμορφώσῃ, καὶ εἰς τὰς τάξεις μεταδιδδομένην τὰς ἡττον ἱκανὰς νὰ ἐκτιμῇσιν τὰ ἀπ' αὐτῆς ὠφελήματα, νὰ χορηγῇ ἀμισθί, ἢ ταύτην, ὡς ὀρίζει τὸ ἡμέτερον σύνταγμα. Ὑποχρεωτικῶς τοῦλάχιστον δὲν δύναται ἄνευ ἀμφισβήτησεως νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτὴν, ὡς φαίνεται ἀπαιτῶν ὁ Κ. Παμπούκης· διότι, ἂν δημοσίᾳ εἶναι ἀνάγκη ἕκαστος πολίτης νὰ ἔγῃ τὰς ὑπὸ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως χρησιμοποιούμενας στοιχειώδεις γνώσεις, οὐδεμία τοιαύτη ἀνάγκη ὑπάρχει ὥστε ἕκαστος πολίτης νὰ εἶναι πεπαιδευμένος, οὔτε δύναται, οὔτε λόγον ἔχει ὁ νόμος ν' ἀπαιτήσῃ ταῦτο παρ' ὅλων. Ὅστις δὲν θέλει ἢ δὲν δύναται νὰ ἐκπαιδευθῇ, ἐκυτὸν βλάπτει, οὐχὶ τὸ δημοσίον, διότι οἱ ἔχοντες προθυμίαν καὶ δύναμιν δὲν θέλουσι λείψει ποτέ, μάλιστα παρὰ τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει, οὗ ἡ φιλομάθεια εἶναι ὁμολογουμένη.

Ταῦτα δὲ λέγοντες δὲν κακίζομεν παντάπασιν τὴν διάταξιν τοῦ Συντάγματος, τὴν κηρύττουσαν ἀμισθὸν τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν· διότι ἂν καὶ φαίνεται ὅτι τὸ ἔθνος ὁλόκληρον φορολογεῖται ὑπὲρ τῶν σχετικῶς ὀλίγων εἰς τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀναβαινόντων, ἀλλ' οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ ἀπ' αὐτῶν ὠφέλεια ἀντανακλᾶται ἐφ' ὅλου τοῦ ἔθνους. Τὸ δὲ σύνταγμα ἠθέλησεν ὥστε ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις νὰ μὴ εἶναι προνόμιον μόνων τῶν εὐπορωτέρων, ἀλλὰ νὰ γίνῃται ἐφικτὴ παντὶ Ἑλληνι ἐπιθυμῶντι αὐτῆς. Θέλομεν δὲ μόνον γ' ἀ-

ποδείξωμεν ὅτι πρὸς τῆς ἀνωτέρας δικαιοτέρον εἶναι νὰ μεταδίδῃται ἀμισθῶς ἢ δημοτικῇ ἐκπαίδευσις.

Ἡ μέση ἐκπαίδευσις περιέχει, ὡς γνωστὸν, παρ' ἡμῶν δύο βαθμίδας, τὴν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τὴν τῶν Γυμνασίων· πρέπει δὲ καὶ αὐτῶν ἑκάτερα νὰ θεωρηθῇ ὡς διπλοῦν προτιθεμένη σκιοπὸν, πρῶτον μὲν νὰ δώσῃ ὅρτιον κύκλον γνώσεων εἰς τοὺς μέχρις αὐτῆς προτιθεμένους νὰ περιορίτῃ τὴν ἰδίαν ἐκπαίδευσιν, δεύτερον δὲ νὰ προπαρασκευάσῃ διὰ τὴν αὐτῆς ἀνωτέραν βαθμίδα. Οὕτω τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐπαγγέλλονται, πρῶτον μὲν νὰ μορφώσιν τὴν μέσῃν ἐν τῶν ἀστῶν τάξιν, ἥτις οὔτε μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' οὔτε μετὰ τῶν πεπαιδευμένων συντάσσεται, τὴν τάξιν τῶν εὐπόρων δημοτῶν, τῶν μικρῶν ἐμπόρων, τῶν ἀνέτως ζώντων βιομηχάνων, καὶ τῶν τοῦτοις παρακλησίων, δεύτερον δὲ νὰ παρασκευάζῃ καὶ τοὺς ἐπιθυμούντας νὰ μεταβῶσι καὶ εἰς τὰ γυμνάσια. Ἡ δὲ γυμνασιακὴ διδασκαλία ἐκπαιδεύει πάντα νέον ὀρεγόμενον ἐλευθερίου καὶ ἐντελοῦς ἀγωγῆς, ἀλλὰ προπαρασκευάζει καὶ διὰ τὴν μετάβασιν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, πρὸς ἀπόκτησιν ἐιδικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς παιδείας.

Χωρὶς ν' ἀναβῶμεν εἰς τὰς ὑψηλότερας καὶ πῶς σκοτεινὰς ἐκείνας θεωρίας περὶ τοῦ ζωτικῆς πνεύματος, περὶ τοῦ αἰσθητοῦ ἢ μὴ τῆς ιδέας, περὶ τοῦ ἀγρημέρου κενοῦ ἐννοουμένου καὶ ἀναγνωρίζοντος τὸ ἀντικείμενον, καὶ τοῦ ἐνρῆχου καὶ αὐθαιρέτου ἀτόμου ὑψουμένου εἰς τὸ γενικόν, ἐφ' ὧν ὁ Κ. Ξανθοπούλος στηρίζει τὰς περὶ διδασκαλίας τῆς δευτερευούτης ἐκπαιδεύσεως γνώμας του, φρονούμεν ὅτι καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου τοῦ ἀνωτέρου ἀφελοῦς ὀρισμοῦ, δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν πρακτικὰ περὶ αὐτῆς συμπεράσματα. Καὶ πρῶτον μὲν συμφωνούμεν ἐντελῶς μετὰ τοῦ Κ. Ξανθοπούλου, οὐχὶ μὲν ὅτι δύναται νὰ ὑψωθῇ ἡ διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸν ὅρον τῆς πνευματικῆς ζωῆς ὡς τελευταῖον σκοπὸν, ἀλλ' ὅτι πάντως ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ Ἑλληνικὴ παιδεία πρέπει νὰ εἶναι ἡ βάσις τῆς ἀγωγῆς τοῦ Ἑλλήνου, ὅπως ἀναμνήσκη αὐτῷ τὴν εὐγενεῖα του καταγωγῆν, ὅπως τὸν διατηρῇ ἐπὶ τῶν λαμπρῶν ἰχνῶν τῶν προγόνων του, τῷ χορηγῇ τὸν ἰδιόρρυθμον ἐκείνον τύπον, τὸν διακρίνοντα αὐτὸν τῶν ἄλλων ἔθνων, καὶ τέλος καλλιεργῇ ἐν αὐτῷ ἐγκαίρως τὴν αὔξουσαν τὰ ἔθνη ἀρετὴν τοῦ πατριωτισμοῦ.

Ὡς πρὸς τὴν ἐκτασιν δὲ καὶ τὴν διαίρεσιν τῶν μαθημάτων, συνεπῶς πρὸς τὰ προρρηθέντα φρονούμεν, ὅτι ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις πρέπει νὰ διδάσκηται ἡ Ἑλληνικὴ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ μαθητῆς, μαθὼν τὸ τεχνολογικόν, ἥτοι τοὺς τύπους μετὰ τῶν κυριωτέρων κανόνων πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ κατ' ἀναλογίαν σχηματισμοῦ αὐτῶν, ἐντριβαίς εἰς τὸ ὀρθογραφικόν, καὶ τὸ ἀνῆκον μέρος τῆς συντακτικῆς διδασκαλίας, κατὰ τε θεωρίαν καὶ δι' ἐφαρμογῆς εἰς κείμενα εὐκόλων Ἑλλήνων συγγραμμάτων, ἀπὸ Διόδωρου καὶ Λουκιανοῦ μέχρι Πλουτάρχου, νὰ δύναται μετὰ τριετῆ ἢ τετραετῆ φοίτησιν νὰ ὀρθογραφῇ καὶ νὰ ἐκθέτῃ ὀρθῶς τὰς ιδέας του εἰς τὴν πάτριον αὐ-